

1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)

The Foundations (Waqfs) Founded in the Turkish Republic Between 1926-1967

Şennur Şenel* - Zehra Tuyan**

Özet

Terminolojik olarak İslâm hukukuna dâhil olan vakıf kavramı, özel mülkiyet altındaki bir malın gelecekteki gelirinin kamu yararına veya hayır amacıyla tahsis edilmesi demektir. Tarihi süreci itibarıyla 1000 yılı aşkın bir geçmişi olan vakıf müessesesi bilhassa Osmanlı döneminde, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı geniş ölçüde kuşatmıştır. Bu yüzdendir ki, vakıf müessesesi ile ilgili mevcut literatürün büyük kısmı Osmanlı dönemi vakıflarıyla ilgilidir. Asırlarca Osmanlı Devleti'nin her türlü sosyal hizmetlerinde görev üstlenmiş vakıf kurumunun, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ne gibi faaliyetlerde bulunmuş olduğu, sosyal, iktisadi ve kültürel hayattaki yeri ve önemi araştırılması gereken konulardandır. Nitekim son yıllarda vakıflarla ilgili gelişmeler ve tasarıların, bu tür çalışmaları zaruri hale getirdiği de düşünülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devletinde vakıfların durumu ile ilgili süreç, 1924 yılında Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması ile başlamış; 24 Ekim 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle devam etmiştir. Bu kanunun mad.73'den mad.81.'e kadar olan dokuz maddelik kısmı vakıflarla ilgilidir. Bu maddelerde "vakıf" terimi yerine "tesis" kelimesi kullanılmıştır. Bu kanunda, Cumhuriyet'in ilanından önceki vakıfların durumu ele alınmamış; sadece yeni kurulacak olan vakıflar hakkında uygulanacak maddeler yer almıştır. Böylece, 1967 yılında 903 sayılı yeni Vakıflar Kanunu'nun çıkmasına kadar "Tesis" terimi, "Vakıf" terimi yerine kullanılmıştır. Makalemizde Cumhuriyet döneminde kurulan vakıflardan 1926-1967 yılları arasında "tesis" adıyla kurulanlar ele alınmakta ve bunların isimleri ve kuruluş amaçları ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Vakıf, Tesis.

Abstract

The concept 'waqf' (foundation) which is terminologically used in the Islamic law means to allocate the future income of a property which is under private possession to the public benefit with charity purposes. The waqf institution which historically dates back over a thousand years surrounded social, cultural and economic life extensively particularly in the Ottoman period. Hence, the existing literature related to the waqf institution is largely connected with the waqfs of the Ottoman period. What kind of activities the waqf institution which has undertaken every kind of social services of the Ottoman State for ages, has carried out in the Turkish Republic which is the heir of the Ottoman State and its place and prominence in social, economic and cultural life is a topic which is worth studying. Moreover, it is thought that the developments on the waqfs and the projects in recent years have made such studies ne-

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak.Tarih Bölümü, e-mail: sennur@gazi.edu.tr

** Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans öğrencisi.

Gazi

Akademik Bakış

123

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

necessary. In this study, the waqfs which were set up with the name of "foundation" between 1926-1967 in the Republic period are handled. The process about the situation of the waqfs in the Turkish Republic started in 1924 when pious foundation was abolished and continued with the Turkish Civil Law which became effective on the 24th of October, 1926. The nine items of this law from Item 73 to Item 81 are related to the foundations. In these items the word "foundation" instead of the term "waqf" has been used. In this law the situation of the waqfs before the announcement of the Republic has not been tackled but only the items which applied to the waqfs which would be newly established have been presented. Thus, the waqfs have been called as "foundation" which were established in the time period from the production of the new Waqfs Law numbered 903 and issued in 1967 till the insertion of the term "Waqf" instead of the term "Foundation" in this law.

Key Words: Turkish Republic, Waqfs, Foundation.

Giriş

Bir müessese olarak vakıf, tarihî derinliği, hukukî karmaşıklığı, gerçekleştirdiği sosyal hizmetleri, şark ve İslâm Medeniyetinin gelişmesine yaptığı katkılarıyla hayatın her alanında varlığı hissedilen bir sosyal siyaset kurumu¹ olmakla Türk toplumunun iç içe olduğu kurumlardan biridir. Vakıf müessesinin varlığı çok daha önceki tarihlere dayanmakla birlikte Osmanlı dönemindeki yapısıyla Türk toplumunu karakterize eden bir özellik arz eder. Vakıf kavramına ait yasalarımızda biri eski hukuk diğeri yeni hukuk çerçevesinde iki tanım bulunmaktadır. Eski hukukta vakıf, "toplum yararına olmak kaydıyla akar veya akar hükmünde olan bir malın -zorunlu şartlar oluşmadıkça- alınmamak, satılmamak ve miras olunmamak üzere, kişisel servetten ayrılarak, Allah'ın mülkü hükmünde bir amaca tahsis edilmek suretiyle mala hükmî şahsiyet kazandırılması" olarak tanımlanırken; 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nda "gerçek veya tüzelkişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzelkişiliğe sahip mal topluluklarıdır"² şeklinde tarif edilmektedir. Her iki tanımda vurgulanan mana ile vakıf, insanla beraber mevcut olan karşılıklı dayanışma ve başkasına iyilik yapma duygusunu, hukuki statüye kavuşturan ve ona süreklilik kavramı sağlayan, milletlerin sahip bulunduğu manevi güç ve değerlerin tanımlanmasına yardımcı tüzelkişiliğe sahip demokratik, sivil bir toplum kuruluşudur³.

Vakıf, başlangıçta ferdi ve içtimaî ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmışsa da daha sonra toplum hayatında meydana gelen değişime ve gelişmelere uygun olarak, içinde bulunduğu toplumların sosyo-kültürel yapısı, ekonomik imkânları ve kabiliyetleri oranında değişmiş ve gelişmiştir.

Bu makalede Türkiye Cumhuriyeti dönemi Vakıf müessesesi ile ilgili gelişmelerden bir bölümü konu edilmekle birlikte, bu döneme gelinceye kadar yaşanan tarihi süreçte olumlu gelişmeler kadar olumsuz gelişmelerin

¹ Nazif Öztürk, Azınlık Vakıfları, Altinküre Yayınları, Ankara 2003, s.1.

² Resmi Ceride, 2001/24607, s.13, Md.101.

³ Öztürk, Azınlık Vakıfları, s.11.

de Cumhuriyet dönemi vakıf anlayışının biçimlenmesinde etkili olduğu düşüncesiyle Osmanlı devleti döneminde vakıflarla ilgili hukukî gelişme ve değişmelerden ana hatlarıyla bahsetmeyi gerekli görüyoruz: Bilindiği üzere Osmanlı döneminde serbest ekonomi kurallarına ve yerinden yönetim esaslarına göre faaliyet gösteren vakıfların her biri ayrı hükmî şahsiyeti haizdir. Devletin yükselme ve duraklama hareketlerine paralel olarak vakıfların hizmet alanları genişlemiş veya daralmış, toplum ve devlet hayatında sosyal, kültürel, ekonomik hatta sosyal siyaset açısından belirgin bir potansiyele sahip bir sektör haline gelmiştir⁴. Vakıfların bu kendi halinde faaliyetleri XVI. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür; 1586 tarihinde Haremeyn Evkâf Nezâreti'nin; 1774 tarihinde Hamidiye, sonra Laleli ve Hamidiye; 1826 tarihinde Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin kurulmasıyla vakıflar için merkezî bir tescil sistemi oluşmaya başlamıştır⁵.

İstanbul hükümetinin itilaf devletleri karşısında aciz kaldığı ve buna mukabil millî iradenin Ankara'da egemen kılındığı dönemlerde vakıflarla ilgili gelişmelerin devam ettiğini görüyoruz. TBMM'nin açılmasını müteakip 2 Mayıs 1920'de "Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri'nin Sureti-İntihâbına Dair Kanun" çıkartılmıştır. Bu kanunun 1.maddesinde on bir kişilik "İcra Vekilleri Heyeti"nin başında "Şer'iyeye ve Evkâf Vekâleti"ne yer verilmiştir⁶. 21 Teşrinievvel 1336 tarihli TBMM Beyannamesi'nde, TBMM'nin diğer işler yanında "evkâf" işlerini, sosyal kardeşlik ve yardımlaşmaya hâkim kılarak, halkın ihtiyacına göre yenileşme ve kurumlaşmayı vücuda getirmeye çalışmak olduğu belirtilmiştir. 1921 Anayasasının 11.maddesi de TBMM'nin koyacağı kanunlar çerçevesinde evkâf işlerinin düzenlenmesini öngörüyor, taşradaki vakıf yönetiminin her il sınırları içinde mahallî idare organı olan "Vilâyet Şurası"na bırakıyordu⁷. TBMM, 30 Teşrinievvel 1338/1922 tarih ve 307 sayılı Heyet-i Umumiye Kararı ile fiilî duruma uygun olarak Osmanlı devletini hukuken ortadan kaldırıp, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ni Şer'iyeye ve Evkâf Vekâleti'ne bağladıktan sonra; 7 Aralık 1338'de "Şurâ-yı Evkâf Hakkında Madde-i Münferide"yi

⁴ Nazif Öztürk, "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", Osmanlı, Editör: Güler Eren, Ankara 1999, C.V, s.34-43; Nazif Öztürk, Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, TDV Yayını, Ankara 1995, s.549.

⁵ "Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretinin kurulması ise birtakım iç ve dış birtakım etkilere dayandırılmaktadır. Bunlar arasında, çok dağınık vaziyette olan vakıf yönetiminin tek elde toplanması, devlet yönetiminin merkezî bir anlayışla yeniden düzenlenmesi ve vakıf potansiyelinden devletin diğer sektörlerinde yararlanması fikri, dinî çevrelerin gücünün kırılması ve Avrupalı devletlerin memnun edilmesi gibi sebepler belirtilmektedir" Bkz. Öztürk, Azınlık Vakıfları, s.14; s.39-40

⁶ Resmi Ceride, 7 Şubat 1337, S.I; Düstur, III/I, 1928; S.Ferudun, Anayasalar ve Siyasi Belgeler, İstanbul 1962, s.45.

⁷ Hüseyin Hatemi, "Cumhuriyetten Sonra Vakıflar", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. CX, İstanbul 1984, s.2787-2792.

gazi

Akademik
Bakış

125

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

kabul etmiştir⁸. Daha sonra Meclis’de önce uzmanlardan oluşan; ardından siyasîlerden oluşan bir komisyon oluşturularak evkâfın halkın ihtiyacına göre yeni bir sisteme bağlanması üzerinde çalışılmıştır. Bu çabaların sonunda Şer’iyye ve Evkâf ve Erkân-ı Harbiye nezâretlerinin ilgasına dair kanun tasarısı teklif edilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde 429 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle Şer’iyye ve Evkâf Vekâleti kaldırılmış; evkâf işlerini milletin menfaatine uygun bir şekilde yürütmek üzere Başbakanlığa bağlı Genel Müdürlük şeklinde tanzimi uygun görülmüştür⁹.

Vakıfların teşkilât yapısında meydana gelen bu değişikliklerden sonra, doğrudan veya dolaylı yollardan vakıfları ilgilendiren birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz Ekim 1926’da yürürlüğe giren Medeni Kanun’dur¹⁰. Burada, yeni kurulacak vakıfların eski hukukla ilişkisi kesilmekte hatta müessesenin mahiyeti büyük ölçüde aynı olmakla birlikte adı “vakıf” olarak değil, “tesis” olarak değiştirilmektedir. 864 sayılı Tattikat Kanunu’nun ilgili maddesi uyarınca 1929 yılında bir taslak hazırlanmış ve görüşmeler sonucunda “Vakıflar Kanunu” adıyla 2762 sayı ile 5 Haziran 1935’de kabul edilip 1936 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile eski vakıfların¹¹ hukukî esasları düzenlenmiştir. Yapılan bu hukukî düzenlemeden sonra Cumhuriyet döneminde vakıflar, eski ve yeni vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır¹².

1926–1967 Yılları Arasında Kurulan Tesisler ve Amaçları

Osmanlı döneminden tevarüs eden vakıflarla ilgili menfi görüşler Türkiye Cumhuriyeti’ne de sirayet etmiş ve vakıfların zaman içinde zapt edilerek yönetimlerinin merkezileştirilmesine ve büyük bölümünün tasfiyesine yol açmıştır¹³. Yukarıda da belirtildiği gibi daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce

⁸ Düstur, III/1, 1929, s.149; s.173.

⁹ Resmi Ceride, 6 Mart 1324/65; Düstur, III/V, 1931, s.399.

¹⁰ Düstur, III/VIII, 1933; 479.

¹¹ Osmanlı mülhak ve mazbut vakıflarına ait tescil edilmiş vakfiyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde bulunmakta olup Türk Medeni Kanununun kabul tarihi olan 1926’ya kadar süreçteki kanuna tabi olarak kurulu vakfiyelerin toplam sayısı 29.000 civarında ise de bu sayı o dönemlerde kurulmuş olan vakıfların tamamını göstermekten uzak ve oldukça eksik olarak belirtilmektedir. Nitekim Vakıflar konusundaki çalışmalarıyla tanınan Nazif Öztürk’e göre Osmanlı döneminde kurulan vakıfların sayısı 35.000’in üzerindedir. Bkz. Nazif Öztürk, “Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, C.s.34-41.

¹² “Eski vakıflar arasında yer alan mazbut vakıflar doğrudan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve idare edilmekte, mülhak vakıflar ise mütevellileri tarafından yönetilmekte ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün murakabe ve kontrolünde bulunmaktadır. Seçilmiş yönetim kurulları tarafından idare edilen cemaat(azınlık) ve esnaf vakıfları mülhak vakıflar kategorisinden sayılmaktadır. Türk Medeni Kanunu ve değişikliklerine göre mahkeme kararı ile kurulan, kendi idari organları tarafından yönetilen, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün devlet adına teftiş ve denetimini yaptığı özel statülü vakıflara da Yeni Vakıflar adı verilmektedir” Bkz. Nazif Öztürk, Azınlık Vakıfları, Ankara 2003, s.45.

¹³ Bahaeddin Yediyıldız, “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, C.5, s.22.

görsel

Akademik
Bakış

126

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

bu husustaki istismaların önüne geçmek için vakıfların hukuki statülerine ilişkin yeni düzenlemeler getirilmişti ve bu düzenlemelerden biri de “vakıf” teriminin yerine “tesis” teriminin kullanılacak olmasıydı¹⁴. Bu konuda muhtelif görüşler olmakla birlikte vakıf kavramı yerine tesis kavramını tercih edenlerin özellikle vurguladıkları husus “vakıf” kavramının Kur'an'da yer almayışıdır. Bunun üzerinde ısrarla durularak, müessesenin menşei irdelenmiş; kelimenin “alıkoymak, durdurmak” anlamından dolayı vakıf müessesesinin İslâm toplumlarında ekonomik potansiyelleri atıl duruma soktuğu ve bu toplumların iktisadi açıdan geri kalmalarına sebep olduğu tezi ileri sürülmüştür. Bu tartışmalar içinde Ferit Hakkı Seymen gibi yazarlar “tesis” tabirinin hukuk literatürünü zenginleştirdiğini söyleyerek bu ifadeden memnun olduklarını belirtmişlerdir¹⁵. Buna mukabil Ahmet İşeri, Bülent Köprülü, Esat Arsebük, Hıfzı Veldet ve Sefer Eronat gibi yazarlar¹⁶ “tesis” tabiri yerine “vakıf” tabirinin kullanılmasına devam edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Nitekim zaman içinde “tesis” tabirinin “vakıf” tabirine dönüştürülmesi gerektiği daha çok kabul görecekti, bu nedenle 1967 yılında 903 sayılı Vakıflar Kanunu ile eski kanun değiştirilerek “Tesis” terimi yerine yeniden “Vakıf” terimi getirilecektir¹⁷.

1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabulünden¹⁸ 1967'de 903 numaralı Vakıflar Kanunu'nun kabulüne kadarki 41 yıllık dönemde kanuni olarak kurulan tesislerin sayısının 202 adet olduğu araştırmamız sırasında tespit edil-

¹⁴ Tesis, sözlük anlamıyla kurmak, temelleştirmek, ortaya çıkarmak, kurum, kuruluş demektir. 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'un 73. maddesinde “Tesis; bir malın muayyen bir maksada tahsisi” olarak tanımlanmıştır. Bkz.T. D. K. Sözlüğü, Yay. Haz. İsmail Parlatır v.d., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 753. Bu terimin kullanılmasında etkili olan hususlardan biri de 19.yüzyılın ikinci yarısında ve 20.yüzyılın başlarında Batılı ülkelerin İslâm ülkelerinden bazılarında hâkimiyet kurmaları ve bu ülkelerde vakıf olan dokunulmaz mal varlıklarıyla karşılaşmalarıyla, bu durumun söz konusu mal varlıklarının istismasını zorlaştırıcı yapılanmalarıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle oryantalizm çevrelerinin vakıf müessesesi üzerinde yaptıkları araştırmalarda mesele hukuki açıdan çözümlenmeye/çözölmeye çalışılmış ve bütün dikkatler vakıf kavramı üzerine teksif edilmiştir. Bkz. Yedi yıldız, a.g.m., s.25.

¹⁵ Bülent Köprülü, Medeni Kanun Hükümlerine Göre Vakfın (Tesisin) Meydana Gelebilmesi İçin Mevcudiyeti İktiza Eden Şartlarla Vakıfların (Tesislerin) Nevileri, İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul 1956, Dipnot: 6, s.2-3.

¹⁶ Tartışmalar için bkz. Sefer Eronat, “Vakıf ve Tesis”, İktisadi Yürüyüş, İstanbul 1941,Yıl: 2, C. 3, S. 32, s. 22.

¹⁷ Nitekim Osmanlı Devleti'nde “vakfiye” denilen belgelere, Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre, “Tesis Senedi” denilmiştir. (Madde: 74.)

¹⁸ Türk Medeni Kanunu, Resmî Gazete, Yıl: 1926, C. 3, S. 400'den sonra, sayfa: 1540 vd. Bu kanunun mad.73'den mad.81.'e kadar olan dokuz maddelik kısmı vakıflarla ilgilidir.Bu maddelerde “vakıf” terimi yerine “tesis” kelimesi kullanılmıştır.Bununla beraber Medeni Kanun'un 322, 392 ve 473. maddelerinde “vakıf” kelimesi kullanılmıştır.Bunun nedeni, İsviçre'den alınan Medeni Kanun'un farklı kişiler tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olması olabilir.Bkz.Bülent Köprülü, Medeni Kanun Hükümlerine Göre Vakfın (Tesisin) Meydana Gelebilmesi İçin Mevcudiyeti İktiza Eden Şartlarla Vakıfların (Tesislerin) Nevileri, İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul 1956, s. 2.

miştir¹⁹. Bunlardan 165'i yani %83'ü faal durumdadır ve 1967'de çıkarılan 903 no'lu kanunundaki isim değişikliği ile "vakıf" olarak adlandırılmışlardır²⁰. Bu tesisler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926–1967 Yılları Arasındaki Dönemde Kurulan Tesisler

SAYI	TESİSİN (VAKFIN) İSMİ	ŞEHİR	TESİS YILI	TESCİL YILI	TESİSİN AMACI	YER	VAKFEDİLEN MAL	VASİYET / TESİS SENEDİ	DURUMU
1	Nuriye Leman Hanım Tesisi	Aksaray	-	1926	Dinî	620/6	4000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
2	Hüseyin Hasip Bey Tesisi	İstanbul	1927	1927	Eğitim	Dosya 397	929 hisse	Tesis Senedi	Faal
3	Hacı Efendi oğlu Mustafa Tesisi	Afyon	1928	1943	Dinî	1760/-	100 lira	Tesis Senedi	Faal
4	Recep oğullarından İmamoğlu Ahmet Tesisi	Afyon	1928	1943	Dinî	1760/-	100 lira	Tesis Senedi	Faal
5	Topal oğlu Mehmet Ağa Tesisi	Bursa	1930	1930	Dinî	620/2	70 lira	Tesis Senedi	Faal
6	Ana Kadın Hanım Tesisi	Ankara	1930	-	Dinî	620/7	Ev ve 100 lira	Tesis Senedi	Faal
7	Gül Hanım Tesisi	İstanbul	1930	1930	Karma Dinî	620/1	10000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
8	Haşim Bey oğlu Hüseyin Bey Tesisi	İstanbul	1931	1931	Karma Dinî	620/3	5000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
9	Ali Efendi kızı Fatma Hanım Tesisi	İstanbul	1931	1931	Karma Dinî	620/4	5000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
10	Fatma Hanım Tesisi	Aydın	1931	1944	Karma Dinî	620/12	Bütün malı	Vasiyet	Faal
11	Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey Tesisi	Bursa	1932	1932	Aile/ Dinî	620/71	3 dükkan	Tesis Senedi	Faal
12	Demirizade Hacı Ahmet oğlu Ali Efendi Tesisi	Bursa	1932	1933	Dinî	620/5	4 dükkan, 4 depo mahalli	Tesis Senedi	Faal
13	Musa oğlu Hüseyin Efendi Tesisi	Adapazarı	1932	1947	Dinî	620/25	50 lira	Tesis Senedi	Terkin
14	Yörgüç Paşa Camii Tesisi	Samsun	1932	-	Dinî	Dosya 139	6 dükkan, 12 oda	Tesis Senedi	Faal
15	Yazıcızade İdris Efendi Tesisi	Balıkesir	1933	1933	Dinî	620/9	Un fabrikasının 37 hissesi	Tesis Senedi	Faal
16	Salih Keramet Bey (Şair Nigar) Tesisi	İstanbul	1933	1933	Sosyal	620/8	2 ev ve bahçe	Vasiyet	Faal
17	Hacı Emir Hasan Efendi Tesisi	Adapazarı	1934	1935	Dinî	620/11	1 kahvehane, 2 dükkan, 1 fırın ve akarat	Tesis Senedi	Faal
18	Doktor Süleyman Ethem Tesisi	İstanbul	1935	-	Sosyal	620/10	944 kitap, mecmua paketleri ve aletler	Vasiyet	Faal
19	Şehribanu Kalenci Tesisi	Ankara	1936	-	Dinî	Dosya 338	Ev ve dükkan olan müfrez bağ	Tesis Senedi	Faal
20	Türkiye İş Bankası A. Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesisi*	Ankara	-	1940	Sosyal	Dosya 37	-	Tesis Senedi	Faal
21	Doktor Ziya Gün İstanbul Üniversitesine Yardım Tesisi	İstanbul	1941	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 112	3 dükkan, 2 hane, 1 hanın 2140 hissesi	Vasiyet	Faal
22	Sadık Çetinbaş Tesisi	Eskişehir	1942	1943	Dinî	1760/-	450 lira	Vasiyet	Faal

¹⁹ Bu rakam bazı eserlerde 100 adet olarak gösterilmişse de bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla 202 adettir. Bkz.Zehra Tuyan, "Cumhuriyet Dönemi Tesisleri (Vakıfları) (1926-1967)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd.Doç. Dr. Şennur Şenel, Gazi Üniv.Sos.Bil.Enst.) Ankara 2009, s. 92. Ayrıca yasal olarak kurulan tesislerin toplamı 202 iken yasal olmadan yani tesis senedi ile kurulmayan vakıflar da bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Adnan Ertem, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Vakıflarla İlgili Uygulamalar", Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Temel Dinamikleri Açısından 3 Mart 1924 Yasaları ve Günümüze Yansımaları Sempozyumu Bildirileri, Yay. Haz. Hale Şıvgın, Gazi Üniv. Ankara 2007, s. 127.

²⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1935 yılında 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun kabulüyle, "Tesis Defteri" adıyla hazırlattığı belgeler, tesislerin hepsini göstermemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi'nde bulunan "Tesis Defteri" adlı 620 numaralı defterdeki 70 adet tesis senedinden başka "Yeni Vakıflar" dosyalarında 132 adet daha Tesis Senedi bulunduğu görülmüştür.

1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)

23	Hüsnü Bilan Tesisi	Çorum	1942	1946	Dinî	1993/48	300 lira	Tesis Senedi	Faal
24	Nuriye Cangeldi Tesisi	İstanbul	1943	1945	Dinî	1993/23	500 lira	Tesis Senedi	Faal
25	Mehmet Remzi Yaleri Tesisi	İstanbul	1943	1945	Dinî	620/17	İdeğirmen binası, 1 ev, 2 dükkan	Vasiyet	Faal
26	Arif Bilgi Tesisi	Ordu	1943	1943	Dinî	1760/-	52 lira	Tesis Senedi	Faal
27	Ali Paşa kızı Zeynep Güzide Dilerman Tesisi	İstanbul	1943	1944	Dinî	620/13	1 köşk, 1 bağ, 1 kâğırhane, 40000 lira	Vasiyet	Faal
28	Bekir Ateşli Tesisi*	İstanbul	-	1943	-	1965/-	-	-	-
29	Hacı İsmail oğlu Silahçı Ahmet Avcı Tesisi	Aydın	1943	1944	Aile/ sosyal	620/16	13 dönüm incir bahçesi	Tesis Senedi	Faal
30	Mehmet kızı Mahi Bilan Tesisi	Çorum	1944	1944	Dinî	620/14	200 lira	Tesis Senedi	Faal
31	Durmuş Koçak Tesisi	Zonguldak	1945	1945	Dinî	620/18	100 lira	Tesis Senedi	Faal
32	Abdurrahman oğlu İbrahim Vereseleri Tesisi	Afyon	1946	1946	Dinî	Dosya 145	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
33	Kerime Bilge Tesisi	Çorum	1946	1953	Dinî	620/46	Müfrez ev	Vasiyet	Faal
34	Haşim Çıkrıkçı Tesisi	Konya	1946	1946	Dinî	1993/50	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
35	Mustafa Kurt Tesisi	Zonguldak	1947	1947	Dinî	1993/179	100 lira	Tesis Senedi	Faal
36	Ali Saygılı Tesisi	Zonguldak	1947	1947	Dinî	1993/180	100 lira	Tesis Senedi	Faal
37	Mustafa Işık Tesisi	Konya	1947	1949	Sağlık	620/29	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
38	Prof. Tahir Taner Tesisi	İstanbul	1948	1948	Eğitim	Dosya 290	1 apartman	Tesis Senedi	Faal
39	Hacı Ömer Özdemir ve eşi Mevlüde Özdemir Tesisi	Kayseri	1948	1948	Dinî	620/37	1 hane	Vasiyet	Faal
40	Hanım Özşerbetçi İşlerbaş Tesisi	Kayseri	1948	1948	Dinî	620/26	1 ev	Vasiyet	Terkin
41	Mehmet Sami Delikan Tesisi	Kayseri	1948	1948	Dinî	Dosya 414	1 bahçe	Tesis Senedi	Terkin
42	Hacı Memiş Karagözü Tesisi	Kayseri	1948	1948	Dinî	Dosya 425	1 ev	Tesis Senedi	Terkin
43	Hasan Koyuncu-Hasan İncebakır Tesisi	Konya	1948	1952	Dinî	620/36	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
44	Ali Rıza oğlu Halıcı Mehmet Gürkani Tesisi	Isparta	1948	1949	Dinî	620/27	Cami ve bağ	Tesis Senedi	Terkin
45	Tahir Soğukçam Tesisi	Kastamonu	1948	1949	Dinî	620/34	100 lira	Tesis Senedi	Faal
46	Mahmut Kitiş Tesisi	Afyon	1949	-	Dinî	Dosya 314	9 mağaza ve cami	Tesis Senedi	Faal
47	Mehmet Olcay Tesisi	Konya	1949	-	Dinî	Dosya 715	3 ahşap dükkan	Tesis Senedi	Faal
48	Ali oğlu Mehmet Bozbaş Tesisi	Gaziantep	1949	1952	Dinî	620/39	1 tarla	Tesis Senedi	Faal
49	Mustafa oğlu Hacı Ali Karamercan Tesisi	Kayseri	1949	1949	Dinî	620/33	Değirmenin 30 hissesi	Vasiyet	Faal
50	Ethem oğlu Hacı Sami Gönenç Tesisi	İstanbul	1949	1949	Dinî	620/30	1000 lira	Tesis Senedi	Terkin
51	İsmail Vural Tesisi	Zonguldak	1949	1949	Dinî	620/32	100 lira	Tesis Senedi	Terkin
52	Mehmet Salih Okutkan Tesisi	Manisa	1949	1949	Dinî	Dosya 327	1 arsa	Tesis Senedi	Terkin
53	Mükerrem Karaağaç Tesisi	İstanbul	1949	-	Eğitim	Dosya 309	1 apartman	Vasiyet	Faal
54	Misbah Muhayyeş Tesisi	İstanbul	1949	1960	Sosyal	Dosya 319	1 otel	Vasiyet	Faal
55	Göncü Şükrü Uyav Tesisi	Konya	1949	-	Aile /sağlık	Dosya 118	6 dükkan	Tesis Senedi	Faal
56	Hacı Ahmet Niğde Tesisi	İzmir	1950	-	Dinî	Dosya 401	9 dönüm tarla, 2 dükkan	Tesis Senedi	Terkin
57	Fatma Leman Tayaz Tesisi	İstanbul	1950	1951	Dinî	620/38	2000 lira	Vasiyet	Faal
58	Zekiye Şanlı Tesisi	Çorum	1950	1953	Dinî	620/45	1 ev	Vasiyet	Terkin
59	Mehmet Çağlar Tesisi	Zonguldak	1950	1950	Dinî	620/35	100 lira	Tesis Senedi	Terkin
60	Türk Ticaret Bankası Emeklilik Sandığı Tesisi	İstanbul	1950	1950	Sosyal	Dosya 72	-	Tesis Senedi	Terkin
61	Süreyya Paşa Tesisi	İstanbul	1950	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 310	Sinema binası	Vasiyet	Faal
62	Mustafa Nuri Devres Tesisi	İstanbul	1951	1952	Aile /sosyal	Dosya 286	Arazi ve köşk	Vasiyet	Faal
63	Şemsettin oğlu Keymen Tesisi	Konya	1951	-	Dinî	Dosya 762	1 arsa	Tesis Senedi	Faal
64	Ahmet Rağıp Özümcü Camii Tesisi	İzmir	1951	-	Dinî	Dosya 151	2 cami ve 1 65apartman	Tesis Senedi	Faal
65	Siro Torgal Tesisi	İstanbul	1951	1963	Dinî	620/68	1ahşap ev	Vasiyet	Faal
66	Emine Kırdı Tesisi	Çorum	1951	1953	Dinî	620/47	1 dükkan	Vasiyet	Terkin
67	Ali Osman Köksöy Tesisi	Afyon	1952	1952	Dinî	Dosya 186	8 tarla	Tesis Senedi	Faal
68	Hüseyin Hasırıcı Tesisi *	İçel	-	1952	Dinî	Dosya 499	Muhtelif gayrimenkul	-	Faal
69	Tatari Camii Şerifi Tesisi*	İzmir	-	1952	Dinî	Dosya 149	5.220.000 lira	-	Faal
70	Ahmet oğlu Şükrü Koşar Tesisi	Çorum	1952	1954	Dinî	620/56	1 ev	Vasiyet	Faal
71	Hasan kızı Fatma Toprak Tesisi	Zonguldak	1952	1952	Dinî	620/41	1 bahçeli ev	Vasiyet	Terkin

Gözi

Akademik Bakış

129

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

Şennur Şenel - Zehra Tuyan

72	Laçın Köyü Camii Tesisi	Kastamonu	1952	1952	Dinî	620/43	135 lira	Tesis Senedi	Faal
73	Kızıcak Köyü Camii Tesisi	Kastamonu	-	1953	Dinî	620/50	135 lira	Tesis Senedi	Terkin
74	Başakpınar Köyü Tesisi	Kastamonu	-	1952	Dinî	620/42	135 lira	Tesis Senedi	Faal
75	Kemal Halil Tanır Tesisi	İstanbul	1952	1965	Eğitim	Dosya 196	2400 lira	Vasiyet	Faal
76	Ali Diler Aile Tesisi	İstanbul	1952	-	Aile /sağlık	Dosya 161	1 han	Tesis Senedi	Faal
77	Ayşe Çeke Tesisi	Bursa	1953	1953	Dinî	620/48	1 ev	Vasiyet	Faal
78	İğneadalı Haydar Doğ Tesisi*	İstanbul	-	1953	Sosyal	Dosya 770	Muhtelif gayrimenkul	-	Faal
79	Rıdvan ve Münever Duranlar Tesisi	Bolu	1953	1953	Dinî	Dosya 121	1 ev ve bahçe ve bütün malları	Vasiyet	Faal
80	Büyük Kumköprü Tesisi	Konya	1953	-	Dinî	Dosya 686	1 bahçe 1 bağ evi 1 bağ	Tesis Senedi	Faal
81	Mehmet kızı Nuriye Cindiloğlu Tesisi	Çorum	1953	1954	Dinî	620/53	1 ev ve 2 tarla	Vasiyet	Faal
82	İsmail kızı Reside Karagöz Tesisi	Çorum	1953	1954	Dinî	620/54	1 hane	Tesis Senedi	Faal
83	Kanlıdağ Köyü Camii Tesisi	Kastamonu	-	1954	Dinî	620/55	255 lira	Tesis Senedi	Faal
84	Tevfik kızı Zehra Orhanlı Tesisi	Tokat	1953	1955	Dinî	620/60	2 tarla	Tesis Senedi	Faal
85	Kurşuncular Camii Tesisi	Konya	1953	1953	Dinî	620/44	1 ev ve bahçe ve cami	Tesis Senedi	Terkin
86	Seyide İbrahim Bilal Tesisi	Lefkoşa	1953	1953	Aile/ Karma Dinî	620/52	1 ev	Vasiyet	Faal
87	Emine İlbeyi Tesisi	İstanbul	1953	1953	Dinî	620/51	1000 lira	Vasiyet	Faal
88	Maraşlı Hacı Zeliha Tesisi	Hatay	1953	1953	Karma Dinî	620/49	1 ev ve 2700 lira	Vasiyet	Faal
89	İstanbul Emniyet Sandığı Memur ve Hizmetlileri Teshilat Sandığı Tesisi	İstanbul	1953	-	Sosyal	Dosya 122	74.094.82 lira	Tesis Senedi	Terkin
90	Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Tesisi	Ankara	1954	-	Sosyal	Dosya 390	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
91	Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1954	Sosyal	Dosya 59	-	Tesis Senedi	Faal
92	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı*	İstanbul	-	1954	Sosyal	Dosya 62	699.971.06 lira	Tesis Senedi	Faal
93	Abbas kızı Emine Mendeş Tesisi	Çorum	1954	1954	Aile/ Dinî	620/58	1 ev	Vasiyet	Faal
94	Doğan Sigorta A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesisi	İstanbul	1954	1954	Sosyal	Dosya 412	42.229.61 lira	Tesis Senedi	Faal
95	Rüştü Özsoy Tesisi	Afyon	1954	1954	Dinî	Dosya 184	Yaptırdığı camiye 1 ev ve icarhane	Vasiyet	Faal
96	Hacı Cafer oğlu Hacı Hasan Ata Tesisi	Afyon	1954	1954	Dinî	Dosya 794	3 tarla ve 1 bağ	Vasiyet	Faal
97	Ömer Siydam - Dudu Siydam Tesisi	Çorum	1954	1954	Dinî	620/57	1 ev	Vasiyet	Terkin
98	Mustafa Tekaltınordulu Tesisi	İzmir	1955	-	Dinî	Dosya 155	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Terkin
99	Çavuşoğulları Camii Tesisi	Ankara	1955	1955	Dinî	Dosya 123	1 cami ve 3 dükkan	Vasiyet	Faal
100	Emine Akman Tesisi	Samsun	1955	-	Dinî	Dosya 324	1 ev 1 arsa ve tarla hissesi	Vasiyet	Faal
101	Ali oğlu Abdullah Çağlar Tesisi	Afyon	1955	1964	Dinî	620/69	1 ev	Vasiyet	Terkin
102	Abdullah Şevki Çetintaş Tesisi	Çorum	1955	1955	Dinî	Dosya 198	1 dükkan	Vasiyet	Faal
103	Latif kızı Fatma Özbilici Tesisi	Samsun	-	1956	Dinî	620/61	1 ahşap ev	Vasiyet	Faal
104	Saniye Karagöz Tesisi	Çorum	1955	1956	Dinî	620/64	400 lira	Tesis Senedi	Faal
105	İbnü'l-Emin Mahmut Kemal Tesisi	İstanbul	1955	1963	Dinî	Dosya 111	1 apartman	Vasiyet	Faal
106	Feziye Mektepleri Tesisi	İstanbul	1955	1955	Eğitim	Dosya 110	3487 metrekare arsa ve 1444 metrekare tarla ve menkuller	Tesis Senedi	Faal
107	Hakkı Tank Us Tesisi	İstanbul	1955	1959	Aile /sosyal	Dosya 416	1 kütüphane ve gazetelerdeki hisseleri	Vasiyet	Faal
108	Mehmet Said kızı Suphiye Zafir Tesisi	İstanbul	1955	1958	Karma Dinî	620/63	7 tarla, 1 ev, 5/11 hisseli sahilhane	Vasiyet	Faal
109	Esmâ Özkaynak Tesisi	Ankara	1955	1955	Dinî	620/59	1 ev ve 1 arsa	Vasiyet	Faal
110	Emine İnanç Tesisi	İstanbul	1955	-	Karma Dinî	Dosya 662	1 cami, 6 ev, 10 dükkan	Tesis Senedi	Faal
111	Akbank T. A.Ş. Mensupları Tekait Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1955	Sosyal	Dosya 73	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
112	Hedanioglu Tesisi	Kastamonu	1956	1956	Aile /Dinî	Dosya 8	2 dosya ve 1 mağaza	Vasiyet	Faal
113	Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi	İstanbul	1956	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 24	500000 lira	Tesis Senedi	Faal

Gos

Akademik Bakış

130

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)

114	Seyit Mehmet Parlak Tesisi	Konya	1956	-	Dinî	Dosya 261	1 cami ve 1 ev	Tesis Senedi	Terkin
115	Mehmet Kuvar Tesisi	Konya	1956	-	Dinî	Dosya 35	1 ev	Tesis Senedi	Faal
116	Abdulkadir Canlı Tesisi	Konya	1956	1968	Dinî	2141/192	1 mağaza ve 1 ev	Vasiyet	Faal
117	Fethullah oğlu Vahab Polatoğlu Tesisi	Tokat	1956	1956	Dinî	620/62	1 ev ve 1 arsa	Vasiyet	Faal
118	Ali Hancıoğlu Tesisi	Manisa	1957	-	Dinî	Dosya 493	5 arsa	Tesis Senedi	Faal
119	Emine Sevim ve Mustafa Kılıç Tesisi	Zonguldak	1957	-	Dinî	Dosya 163	17300 metrekaare arsa	Tesis Senedi	Terkin
120	Hüsnü Erdör Tesisi	Bitlis	1957	-	Dinî	Dosya 143	3 dükkan	Tesis Senedi	Faal
121	Türk Silahlı Kuvvetleri Mensupları Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesisi	Ankara	1957	-	Eğitim	Dosya 459	52000 lira	Tesis Senedi	Faal
122	Türkiye Vakıflar Bankası Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Yardım Sandığı Tesisi*	Ankara	-	1957	Sosyal	Dosya 64	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
123	Hacı Kılınc Mahallesi Tesisi	Kayseri	1957	1957	Karma Dinî	Dosya 422	1 apartman	Tesis Senedi	Faal
124	Mümeyyiz Arif Efendi Tesisi	Konya	1957	-	Karma Dinî	Dosya 183	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
125	Abdullah Nevzat Özgüven (Ormana Köyü Abdullah Özgüven) Tesisi	İstanbul	1958	1958	Karma Dinî	Dosya 130	1 arsa ve 1 bina	Tesis Senedi	Faal
126	Durmuş Sıtkı Debeoğlu Camii Tesisi	Hatay	1958	1976	Dinî	Dosya 437	1 arsa	Tesis Senedi	Faal
127	Abdullah Kuzgun Tesisi	Sivas	1958	1958	Dinî	620/65	1 ev	Vasiyet	Faal
128	Hacer Karamanlı Tesisi	Çorum	1958	-	Dinî	Dosya 86	1 ev	Tesis Senedi	Faal
129	Rasim ve Hamide Asan Tesisi	Samsun	1958	-	Dinî	Dosya 180	1 ev	Vasiyet	Faal
130	Anadolu Bankası A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1958	Sosyal	Dosya 199	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
131	Saadet Tomuş Tesisi	Çorum	1959	-	Dinî	Dosya 396	1 ev	Vasiyet	Faal
132	Mevlüt oğlu Mehmet Postalıoğlu Tesisi	Konya	1959	1960	Dinî	620/66	1 dükkan	Vasiyet	Faal
133	Hasan Hilmi Güler Tesisi	Tokat	1959	1961	Dinî	Dosya 453	4 dönüm bağ yeri	Tesis Senedi	Terkin
134	Geri Kalmış Çocuklara Yardım	İstanbul	1959	1959	Sağlık	Dosya 167	400 lira	Tesis Senedi	Faal
135	Manning Tesisi	İstanbul	1959	1960	Azınlık/ sosyal	Dosya 80	1 bahçe, 1 ahır ve 1 ev	Tesis Senedi	Faal
136	Ali Yıldız	Konya	1959	1959	Sosyal	Dosya 787	1 tarla	Tesis Senedi	Terkin
137	Nuh Dinçer	Isparta	1960	-	Dinî	Dosya 727	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
138	Bekir Karabay Camii	Hatay	1960	1960	Dinî	Dosya 785	1 cami ve 4 parça gayrimenkul	Tesis Senedi	Terkin
139	İstanbul Bankası Personeli Sosyal Sigorta Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1960	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 58	20000 lira	Tesis Senedi	Faal
140	Çardak Cami Tesisi *	Kayseri	-	1960	Dinî	Dosya 131	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
141	Pamukbank T. A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1960	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 83	Üye Aidatları	Tesis Senedi	Faal
142	Hasan Sertej Vereseleri/Ödemiş Kubbeli Camii) Tesisi	İzmir	1961	1961	Dinî	Dosya 403	1 ev ve 1 arsa	Tesis Senedi	Terkin
143	Hasibe-Mustafa-Ahmet Küçükaşçı	Konya	1961	-	Dinî	Dosya 298	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
144	Şükriye Ümmühan Üsluoğlu	İzmir	1961	1961	Dinî	Dosya 402	Para ve 5000 liralık ev eşyası (toplam 11000 lira)	Vasiyet	Terkin
145	Mültecilere Yardım Tesisi	İstanbul	1961	1962	Azınlık /sosyal	2141/154	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
146	Hawa Temel	Kayseri	1961	-	Dinî	Dosya 372	1 ev	Vasiyet	Terkin
147	Süleyman Sarıbayraktaroğlu	Giresun	1961	1967	Dinî	620/70	Bütün malının %10'u	Vasiyet	Faal
148	Develi Cemal Nevzer Erciş Eğitim ve Yetiştirme Yurdu Tesisi	Ankara	1961	1961	Eğitim	Dosya 105	1 hamam ve 1 otel	Tesis Senedi	Faal
149	Eskişehir Bankası T.A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesisi	Eskişehir	1961	1961	Sosyal	Dosya 119	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
150	Millî Reasürans T. A.Ş. Mensupları Emekli ve Sağlık Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1961	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 135	Millî Reasürans Teklüt Sandığının bütün malı	Tesis Senedi	Faal
151	Hatice Şakrucu	Erzurum	1962	1962	Dinî	620/67	1 ev	Tesis Senedi	Terkin
152	İktisadi Araştırmalar Tesisi	İstanbul	1962	1962	Eğitim	Dosya 78	100000 lira	Tesis Senedi	Faal
153	Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla	İstanbul	1962	1962	Eğitim	Dosya 202	288680 lira	Tesis Senedi	Faal
154	Tarım Kredi Koope-ratifleri ve Birlikleri Personeli Sosyal Yardım Tesisi	Ankara	1962	1962	Sosyal	Dosya 318	500000 lira	Tesis Senedi	Faal

Gazi

Akademik Bakış

131

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

Şennur Şenel - Zehra Tuyan

155	Şeker Sigorta A. Ş. Personeli Sigorta ve Yardım Sandığı Tesisi*	İstanbul	1962	-	Sosyal	Dosya 245	207.745.26 lira	Tesis Senedi	Faal
156	Hüsnü Kürşat	Muğla	1962	-	Karma Dinî	Dosya 134	4 tarla	Vasiyet	Faal
157	Walter Wiley Tesisi	İstanbul	1962	-	Dinî	Dosya 84	1dükkan, 1apartman, 1 ev, 1 arsa ve 83500 lira	Tesis Senedi	Faal
158	Tarım Kredi Koope-ratifleri Memurları Emekli Sandığı Tesisi*	Ankara	-	1962	Sosyal	Dosya 342	5.400.000 lira	Tesis Senedi	Faal
159	Osmanlı Bankası Türkiye Personeli Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1962	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 117	Kurucu banka ve üyelerin yatırdığı primler	Tesis Senedi	Faal
160	Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji	Ankara	1963	-	Eğitim	Dosya 2	4 bina	Tesis Senedi	Faal
161	Süleyman Faik Özkan (Devir: Milli Eğitim Vakfı)	İzmir	1963	-	Eğitim	Dosya 152	100000 lira	Tesis Senedi	Faal
162	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniğine Yardım Tesisi	İstanbul	1963	1963	Sağlık	Dosya 294	1000 lira	Tesis Senedi	Faal
163	Güzeylzade Hacı Abdülkadir Ercan	İçel	1963	1968	Dinî	Dosya 9	5 gayrimenkul	Vasiyet	Faal
164	Kemal Şükür Onsun	Konya	1963	-	Dinî	Dosya 743	1000 lira	Tesis Senedi	Faal
165	Afet Yolal	İstanbul	1963	1963	Karma Dinî	Dosya 368	1 apartman ve 1 arsa	Tesis Senedi	Faal
166	Türkiye Tütüncüler Bankası A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Sosyal Sigorta ve Yardımlaşma Sandığı Tesisi*	İzmir	-	1963	Sosyal	Dosya 153	5000 lira	Tesis Senedi	Faal
167	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi Memurları Emekli Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1963	Sosyal	Dosya 195	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
168	Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi Memur ve Hizmetlileri Sağlık ve Emeklilik Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1963	Sosyal	Dosya 124	30000 lira	Tesis Senedi	Faal
169	Daru'l-Kuran ve İlmî, İhtimai Hizmetler Tesisi*	İstanbul	-	1963	Dinî	Dosya 487	Muhtelif gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
170	Terakki Tesisi*	İstanbul	-	1963	Eğitim	Dosya 77	885.431.81 lira	Tesis Senedi	Faal
171	İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesisi	İstanbul	1964	-	Eğitim	Dosya 305	10000 lira	Tesis Senedi	Faal
172	Galatasaray Lisesi'ni Geliştirme	İstanbul	1964	1964	Eğitim	Dosya 172	10000 lira	Tesis Senedi	Faal
173	Türkiye Sendikacılık Koleji	Ankara	1964	-	Eğitim	Dosya 424	5000 lira	Tesis Senedi	Terkin
174	Türkiye Genel Sigorta A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Yardım Sandığı	İstanbul	1964	-	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 114	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
175	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesisi	İstanbul	1964	-	Sosyal	Dosya 193	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
176	Tam Sigorta A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli Sandığı Tesisi	İstanbul	1964	-	Sosyal	Dosya 136	15000 lira	Tesis Senedi	Faal
177	Çuhadaroğlu	Kastamonu	1964	-	Karma Dinî	Dosya 15	1 tarla	Tesis Senedi	Terkin
178	Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1964	Sosyal	Dosya 272	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
179	Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu	Ankara	1965	-	Eğitim	Dosya 60	Yurt binası	Tesis Senedi	Faal
180	İktisadi Kalkınma	İstanbul	1965	1965	Eğitim	Dosya 903	100000 lira	Tesis Senedi	Faal
181	Cemal Pekin	İstanbul	1965	-	Eğitim	Dosya 127	105000 lira	Tesis Senedi	Faal
182	Doktor Ali Mümtaz Gürsoy Okutma	Ankara	1965	1965	Eğitim	Dosya 70	300000 lira	Tesis Senedi	Faal
183	Türkiye Kredi Bankası A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı	İstanbul	1965	1965	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 74	Üye aidatları	Tesis Senedi	Terkin
184	Hacettepe Tıp Merkezi (İhsan Doğramacı Bilim ve Araştırma Vakfı) Tesisi	Ankara	1965	1965	Sağlık	Dosya 17	1 arsa	Tesis Senedi	Faal
185	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Personeli Yardımlaşma Sandığı	Ankara	1965	-	Sosyal	Dosya 144	Yok	Tesis Senedi	Faal
186	Türk-Emeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma	İstanbul	1965	-	Azınlık /eğitim	Dosya 218	175000 lira	Tesis Senedi	Faal
187	Adapazarı Tozlu Cami-i Kebiri ve Külliyesi	Adapazarı	1965	-	Dinî	Dosya 364	Muhtelif gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
188	Türkiye Odalar Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emeklilik Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1965	Sosyal	Dosya 355	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
189	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. Mensupları Yardımlaşma Sandığı Tesisi*	İstanbul	-	1965	Sosyal	Dosya 204	14000 lira	Tesis Senedi	Faal

görsel

Akademik Bakış

132

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)

190	Çayeli İmam ve Müezzinlerini Koruma Tesisleri*	Rize	-	1965	Dinî	Dosya 612	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
191	İstanbul Rotary Kulübü Burs Fonu Tesisleri*	İstanbul	-	1965	Eğitim	Dosya 387	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
192	Şişli Cami-i Şerifi	İstanbul	1966	1966	Dinî	Dosya 107	4 apartman ve 5 dükkan	Tesis Senedi	Faal
193	Türk Loydu	İstanbul	1966	1966	Sosyal	Dosya 66	5550 lira	Tesis Senedi	Faal
194	Türkiye Öğretmenler Bankası A.Ş. Emekli, Sağlık ve Sosyal Yardım Tesisleri	Ankara	1966	-	Sosyal	Dosya 315	120000 lira	Tesis Senedi	Terkin
195	Marshall Boya ve Vernik Sanayi A.Ş. Memur ve İşçileri Yardımlaşma Sandığı Tesisleri	İstanbul	1966	-	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 63	699.971.06 lira	Tesis Senedi	Faal
196	Hasan Hüseyin ve Hasniye Ortatepe Tesisleri	Balıkesir	1966	-	Karma Dinî	Dosya 718	2 dükkan, 1 apartman ve 2 ev	Vasiyet	Faal
197	İsmail Helvacıoğlu	Konya	1966	-	Karma Dinî	Dosya 182	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
198	Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Mensupları Yardımlaşma Sandığı Tesisleri*	Zonguldak	-	1966	Sosyal	Dosya 13	300000 lira	Tesis Senedi	Faal
199	Zübeyir Koç	İstanbul	1967	-	Dinî	Dosya 540	2 ev ve 4 dükkan	Tesis Senedi	Faal
200	Türk Hava Yolları A. O. Personeli Sosyal Yardım Tesisleri*	İstanbul	-	1967	Sosyal	Dosya 55	212.106.87 lira	Tesis Senedi	Faal
201	Nefise Keleş Tesisleri ²¹ *	Samsun	-	-	-	620/72	-	-	Yok
202	İttihâd-ı Millî Türk Sigorta Şirketi Memurları Yardım Sandığı Tesisleri ²² *	İstanbul	-	-	Sosyal	620/73	-	Tesis Senedi	Yok

1926–1967 yılları arasında –yukarıda da belirtildiği üzere– sadece 202 tesis kurulmuştur ve bu sayı, 1926–2007 yılları arasında kurulan 4.702 adet vakfın sadece %4,3’ünü teşkil etmektedir. 1967–2007 yılları arasındaki 40 yıllık dönemde 4.500²³ adet vakıf kurulmuşken 1926–1967 arasında kurulan vakıfların sayısı çok az olması düşündürücüdür. Sayının ve oranın bu kadar az olmasının nedenlerinden biri, isim değişikliği yani Medeni Kanun’da “vakıf” terimi yerine “tesis” teriminin kullanılmış olması olabilir. Zira “Vakıf” kelimesi toplumca benimsenmiş, günlük lisanda yer almış, vakfın ihtiva ettiği manevi manayla bütünleşmiş “tesis” kavramının aynı etkiyi yaratmadığı o dönemdeki tartışmalar da göz önünde bulundurulurken söylenebilir. Bu sebeple halk, “vakıf” terimi yerine “tesis” terimini benimseyemediğinden vakıf kurma girişiminden uzaklaşmış olabilir²⁴. Ayrıca o dönemde çıkarılan bazı kanunlarla vakıf ormanların, vakıf mezarlıkların, vakıf çeşmelerinin belediyelere veya köy idarelerine bırakılmasıyla işlevini yitirmeleri²⁵, tekke ve zaviyelerin kapatılması, bazı vakıf okullarının ve baş-

²¹ Tesis Senedi bulunamadı. Tes. K./42; No/3055; İdare Meclisi’nin 11.07.1989 tarih ve 626/641 sayılı kararı ile terkin edilmiştir. 620 numaralı defterin içindekiler kısmında sadece ismi ve terkin edilme tarihi yazmaktadır. Bkz: K. T. D. B. A. Defter No: 620.

²² Tesis senedi bulunamadı. Tes. K./42; No/2123; Vakıflar Meclisi’nin 19.04.1989 tarihli 368/386 sayılı kararı ile terkin edilmiştir. 620 numaralı defterin içindekiler kısmında sadece ismi ve terkin edilme tarihi yazmaktadır. Bkz: K. T. D. B. A. Defter No: 620.

* 30 adet tesis vakfının tesis senedi bulunamamıştır. Fakat dosya numaraları yine de verilmiştir. Tesis senedi bulunamayan tesis vakıfları için bkz: Yeni Vakıflar Kataloğu, V. G. M. Yayınları, Ankara 1984.

²³ Adnan Ertem, a.g.m., s. 149.

²⁴ 1941 yılında yazdığı bir makalede eski bir hakim olan Sefer Eronat şöyle demektedir: “Halkta eski vakıf karakterini uyandırmak için Medeni Kanun’un tesisler hakkındaki hükümlerini yeniden gözden geçirmeye ihtiyacı vardır.” Sefer Eronat, a. g. m., s. 22.

²⁵ M. Atif, “Kanun-ı Medeni Karşısında Evkaf”, *Türk İdare Dergisi*, 1929, S. 16, s. 986.

gazi

Akademik Bakış

133

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

ka vakıf binalarının yıktırılması ve satılması²⁶ gibi olaylar, halkın vakıf kurma girişimlerinde azalmaya neden olmuş olabilir. Nitekim 903 sayılı kanunun kabulünden sonra noterliklerde vakıf senedi düzenlemelerinin sayısı artmıştır²⁷. Belki bundan da önemlisi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin savaştan yeni çıkmış olduğu gerçeğidir. Ülkenin ve milletin içinde bulunduğu başta ekonomik zorluklar olmak üzere birçok sıkıntının ve yeni ve hayati yapılanmaların yaşandığı bu olağanüstü dönemde çok sayıda tesis kurulamamış olması şaşırtıcı olmasa gerektir.

1926 tarihli Medeni Kanun hükümlerine göre kurulan tesislere ilişkin dikkat çekici bir husus da bu tesislerin yeni çıkan kanun hükümlerine uyumunun sağlanabilmesi için ciddi bir şekilde kayıt altına alınmamış olmasıdır²⁸. Gerçekten, 1926–1950 yılları arasında ilk yapılan tesis senetleri ile sonradan yapılan tesis senetleri arasında farklar vardır. İlk yapılan tesis senetleri Osmanlı Dönemi vakfiyelerine benzer nitelikler taşıırken, sonradan yapılan tesis senetleri kendine özgü nitelikler kazanmaya başlamıştır. Mesela vakıf müessesesinin alışlageldik ibarelerinden olan “batnen ba'de batnin”, “ber-vech-i meşrut”, “vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled”, “meblağ-i mezkûr”, “irbâh ve istirbâh”, “masârif-i lâzime”, “ba'de'l-ihrâc”, “ber-vech-i hasbî”, “mûmâ-ileyh”, “tebdîl ve tağyîr ve teksîr ve taklîl”, “merreten ba'de uhrâ”, “şerâit-i mezkûreye ri'âyet müte'azzir olur ise”, “li-ecli't-tescîl”, “mütevellî”, “bi'r-rucû””, “evsâf-ı lâzimeyi hâiz”, “hâzır-ı bi'l-meclis”, “mu'arref ve tâmmü'ş-şu'ûr”, “ânifû'l-esâmî”, “makbûlü'ş-şehâde”, “takrîri lede'l-istîzâh”, “takrîri kelâm ile”, “atyeb-i emvâl”, “ba'de't-teslîm”, “şöyle şart eyledim ki”, “istirbâh ve tenmiye”, “vakf ve habs ettim”, “ba'de'l-vefât”, “evlâd-ı evlâdına”, “bi't-tav' ve'r-rîzâ” gibi vakfiye terimleri kullanılmışsa da bunlar hızlı bir şekilde değişmiş veya kullanılmamıştır. Nitekim Ana Kadın Hanım(Ankara–1930-?)²⁹ Tesisi tesis senedinde, “silki milk-i sahîhimde münselik ve zabt u rabta munzabıt”, “ikrâr-ı sahîh ve i'tirâf-ı sahîh-i mer'î idüp” ve “vaz'-ı yed” gibi vakfiye terimleri geçmektedir. Ayrıca Ethem oğlu Hacı Sami Gönenç Tesisi(İstanbul–1949-1949)³⁰ tesis senedinde birkaç senette daha olduğu gibi “her türlü cebr ve tehdit ve hata ve hile ve hud'a ve ikrah ve saire gibi şaibelerden tamamen azade ve beri olduğum halde vakıf ve tesis maksadıyla 1000 lira vakfettim” demektedir. Demirlizade Hacı Ahmet oğlu Ali Efendi Tesisi (Bursa–1932–1933)³¹ tesis senedinde ise vakfiyelerde oldukça sık kullanılan “sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenat” tabiri kullanılmıştır. Bunun yanında Ah-

²⁶ Bkz. 20 Nisan 1936 kabul tarihli 2950 sayılı “Vakıf malların taksitle satılması ve kiraya verilmesi ve satış paralarının kullanılması ve emaneten idare edilen mülhak vakıflardan idare ve tahsil masrafı alınması hakkında kanun”, *Düstur*, 3. Tertip, C. 17, 1936, S. 501-502.

²⁷ Cevdet Altun, “Yargıtay İçtihatlarına Göre Vakıf”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Ankara 1977, S. 13, s. 18.

²⁸ Aydın Bolak, “Yeni Vakıfların Maruz Kaldığı Sapmalar”, IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986, V. G. M. Yayınları, 1987, s. 250.

²⁹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 7.

³⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 30.

³¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 5.

görsel

met Efendi oğlu Ali Rıza Bey Tesisi (Bursa–1932)³² ve Hacı Ahmet Niğde Tesisi (İzmir–1950)³³ tesis senetlerinde “Hasbeten li'llah” terimine rastlanmıştır. Ayrıca Hacı Ahmet Niğde Tesisi tesis senedinde “ilâ-yevmi'l-kıyâm” yani tesisinin “kıyamete kadar devam etmesi” anlamındaki ibare geçmektedir.

1935 yılından sonra bu terimler daha az tercih edilerek kullanılmıştır. 1950'lerden sonra tesis senetlerinde bu ibareler görülmemektedir.

A. Kuruluş Şekillerine Göre Tesisler

Tesislerin vakfiyelerine “Tesis Senetleri” veya “Vasiyetname” denmektedir. Bunlar, vâkıf veya vâkıfelerin, oluşturdukları tesislerini, noter ve şahitler huzurunda beyan etmeleriyle oluşan ve noter tarafından onaylanan senetlerdir. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'un 74. maddesine göre tesisler, tesis senedi veya vasiyetname ile oluşur³⁴. Ancak bahse konusu ettiğimiz 202 adet tesisden 5'inin kuruluş şekli bilinmemektedir. Bununla beraber bu 202 adet tesisten 143'ü Senetle; 54'ü ise Vasiyetname yolu ile kurulmuştur. Vasiyet suretiyle kurulmuş tesislerin, tesis senedi yoluyla kurulmuş tesislerden farkı, vasiyetname senetlerinin vâkıf veya vâkıfenin ölümüyle tescil edilmeleridir. Ayrıca 1926 yılından itibaren ilk yapılan tesis senetleri bir veya iki paragrafla sonuca bağlanırken sonraki yıllarda yapılan senetler daha farklı düzenlenmişlerdir.

Tesis senetlerinde ve vasiyetnamelerde; tesislerin kütük numarası, hayrat (cami hastane vs.) ve akarat (tarla, ev, bağ vs.) oluşlarına göre türleri, yerleri, tapu ve kadastro kayıtları, tesislerin durumları, tesisin teşkilatı, tesisin teftişi, idarenin, gayenin ve malların değiştirilmesi, tesisin gelirleri ve sona ermesi gibi bilgiler yer almaktadır.

Tesis senetlerinin başlıkları, tesisin yapılış şekline göre “Resen Tesis Senedi”, “Resen Vasiyetname”, “Resen Vasiyetname ve Tesis Senedi”, “Tesis Senedi” şeklinde değişmektedir³⁵. “Tesis Senedi” başlığı altında yapılmış vasiyetnameler 31 tanedir. Bunlar metin içinde geçen “ölüme bağlı” olma şartıyla anlaşılan vasiyetlerdir. Ayrıca “Hasibe, Mustafa ve Ahmet Küçükaşçılar Tesis Senedi”³⁶ şeklinde özel isimli senet başlıkları da vardır.

Tesis senetleri, noter huzurunda vâkıfın takriri ile yapılmaktadır. Takrir sırasında şahitler de orada bulunmaktadır. Noter, vakfedilen menkul veya gayrimenkullerin belirtildiği bu takriri yazar ve herkesin huzurunda yüksek sesle okur. Vâkıf ve şahitler bu yazılı takriri imzalarlar; okuma bilmiyorlarsa parmak izlerini basarlar; noter de imzasını atar ve mührünü basar. Bundan

³² K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 71.

³³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 401.

³⁴ Bkz.: Ek-1, Madde: 74: Tesis, resmi bir senetle yahut vasiyet tarihi ile vücut bulur.

³⁵ Bkz.: Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi (K. T. D. B. A.), 620, 1993, 1760, 2141 numaralı defterler ve Yeni Vakıflar dosyaları. Farklı olarak “Ahmet Ragıp Üzümcü Tesisi” tesis senedinin başlığında “Vakıf ve Tesis Senedi” yazılmıştır, K. T. D. B. A., Yeni Vakıflar, Dosya No: 151.

³⁶ K. T. D. B. A., Yeni Vakıflar, Dosya No: 298.

gazi

Akademik
Bakış

135

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

sonra noter bu tesis senedini, tesisin yapıldığı ilin Mahallî Vakıflar İdaresi'ne gönderir. Vakıflar İdaresi de, Mahallî Asliye Hukuk Mahkemesi'nde dava açarak tesisi tescil ettirir ve tesis böylece tüzelkişilik kazanmış olur³⁷.

B. Yönetim Biçimlerine Göre Tesisler

Tesisler mazbut yani Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak ve mülhak yani yönetimi kendine ait olarak kurulmuştur. Medeni Kanun'da ayrı ayrı mazbut tesisler tüzelkişiliğinden bahsedilmemiş; tesislerin hepsi bir kamu kuruluşu tüzelkişiliği sahibi olan Vakıflar Genel Müdürlüğü tüzelkişiliği altında toplanmıştır³⁸. Tesis senedinde idare uzvu belirtilmemişse; idare uzvu belirtilmiş fakat ölüm veya başka bir sebeple iş göremez hale gelmişse bu durumlarda tesis, mazbut tesis haline gelir³⁹. Amacını gerçekleştiremeyecek hale gelen tesis, mazbut hale gelemez ve Medeni Kanun'un 81. maddesi gereği, aynı amaçla kurulan başka bir vakfa tasfiye edilir⁴⁰. Mütevelliliği bir makama şart edilmiş olan tesisler, kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan tesisler ve mütevelliliği, vakfedenlerin akrabalarından başkalarına şart edilmiş olan tesisler Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce idare olunur⁴¹. Medeni Kanun'dan sonra kurulan mazbut tesislerin tüzelkişilikleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü şahsında tek bir tüzelkişilik haline getirilmiştir⁴². Mazbut tesislerde vâkıf müteveli olarak Vakıflar İdaresi'ni ve Vakıflar İdaresi'nin seçtiği kişiyi kendisinin de seçtiğini açıklar. Mazbut tesisler 59 tanedir ve genele oranı %29'dur.

Mülhak tesisler, vâkıfın vakfetmiş olduğu malını sarf etmek istediği yerlere vermesi işini yürütecek kişiye vermesi yani Vakıflar İdaresi dışında resmi olmayan bir makamı müteveli tayin etmesidir⁴³. Bu, ölene kadar kendisi; batnen ba'de batnin (nesilden nesile) çocukları ve torunları olabilir, bir kişiyi müteveli tayin edebilir, idare heyeti şeklinde müteveli heyeti kurabilir⁴⁴. Devlet bunları sadece sıkı bir denetim altında tutmaktadır. Tesislerin 122 tanesi mülhak olarak kurulmuştur⁴⁵. Bunların tüm tesislere oranı %61'dir.

C. Amaçlarına Göre Tesisler

1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'da "Aile Tesisleri" ve "Dinî Tesisler" olmak üzere sadece iki tane amaçtan bahsedilmişse de⁴⁶ kurulan tesisler arasında, eğitim ve sağlık hizmeti, kütüphane(3 adet), hayvanları korumak vb. ve işçilere gibi amaçlarla da tesislerin kurulduğu görülmektedir.

³⁷ Ali Himmet Berki, Vakıflar II, Birinci Baskı, Nur Matbaası, Ankara 1950, s. 31.

³⁸ Nazif Öztürk, Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, VGM Yayınları, Ankara 1983, s. 96.

³⁹ Bu tesislerin sayısı 15'tir.

⁴⁰ Ek-1, Madde: 81.

⁴¹ Düstur, Tertip: 3, C. 16, s. 1294, 762 sayılı kanun.

⁴² Hüseyin Hâtemi, Medeni Hukuk Tüzelkişileri, C. 1, İstanbul 1979, s. 435.

⁴³ Öztürk, Menşe'i..., s. 103.

⁴⁴ Şakir Berki, Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devri'nde Vakıf Çeşitleri, V. D., S. 9, Ankara 1989, s. 9.

⁴⁵ Azınlık tesisleri de mülhak olarak kurulmuş olan tesislerdendir.

⁴⁶ Bkz.: Ek-1. Madde: 80 ve Ek-2: Madde: 322.

Medeni Kanun'un 80. maddesinde "Aile Tesisleri" ve 322. maddesinde ise "Aile Vakıfları" tabirleri kullanılmıştır. 1926-1967 yılları arasında kurulan Aile Tesisleri, Medeni Kanunun ilgili hükmüne göre aile efradının talim ve terbiyesi, iş hayatında ve evlenirken gerekli olan maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanması amacıyla kurulmuştur⁴⁷. Aile tesisleri haricindeki diğer tesislerde kuruluş amacını vâkıf belirlediği halde aile tesislerinde amaç, kanun tarafından belirtilmiştir⁴⁸. 1926 ile 1967 yılları arasında kurulan aile tesisi 9 tanedir. Bunların içinde en dikkat çekici olanı Ali Diler Tesisi'dir⁴⁹. Zira bu tesis "Aile Tesisi" adı altında kurulmuş tek testistir. Diğer sekiz tesisin muhteviyatı aile tesisi olacak şekilde oluşturulmuştur fakat isimleri "Aile Tesisi" şeklinde geçmemektedir. Ayrıca Ali Diler Tesisi, diğer tesisler içinde 2100 yılına kadar geçerli olmak üzere belirli bir zaman dilimi için kurulmuş tesis özelliği taşımaktadır.

Dinî tesislerin amacı, dini ibadetlerin yapılmasını sağlamaya yöneliktir. Buna göre mescit, cami, kilise veya havra yapımı, bakımı, burada hizmet edecek görevlilerin ihtiyaçlarının karşılanması, dinî okul inşası ve din âlimi olarak yetiştirilecek öğrencilerin ihtiyacını karşılamak üzere kurulan tesisler bu türdendir. Ancak dini duygularla yapılan bir hastane dinî tesis grubuna girmez. İbadetle beraber genel ihtiyaçlara cevap verecek olan tesislere Karma Tesisler denmektedir⁵⁰.

Dinî ve aile tesisleri teftişe tabi değildirlir⁵¹. Bu durum 1967 yılında 903 sayılı kanunla değişmiş ve bütün vakıflar Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teftişine verilmiştir.

İncelediğimiz dönemde kurulan tesislerden 109'u dinî testistir. Bu sayı 1926-1967 yılları arasında kurulan tesisler içinde %54'lük bir orana tekabül etmektedir. 109 tesisin 29'u Para Tesisi olarak kurulmuştur ve o zamanın değeriyle toplam 5.278.600 Türk Lirası vakfedilmiştir.

⁴⁷ Bkz.: Ek-2, Madde: 322.

⁴⁸ Öztürk, Menşe'i..., s. 125.

⁴⁹ K. T. D. B. A., Yeni Vakıflar, Dosya No: 161. Ali Diler, eşi Hatice Diler ve çocukları Hayriye Diler, Mehmet Diler, Mecit Diler, İsmet Diler ve Necibe Öztürk, İstanbul-Fatih noterine giderek bir senet tanzimini istemişlerdir. Resmi tesis senedi yoluyla Ali Diler'in sahip olduğu Beyazıt'ta iki dükkânlı "Gaziantep Hanı" adlı gayrimenkulünü, müstemilatı ile beraber, kira ve faiz geliri'nin %10'u Gaziantep Doğumevi hastalarına, %10'u ihtiyat akçesi olarak bankaya, %80'i ise eşi ve çocuklarına verilmek şartıyla satılmamak ve temlik edilmemek üzere vakfetmiştir. Ali Diler tevliyet görevini ise ailesine ve torunlarına ve ardından gelen torun çocuklarına yani Diler soyadını taşıyan erkek veya kız evlatlarına bırakmıştır. Bu aile tesisinin senedinin 28. maddesine göre bu tesis 2100 yılına kadar devam edecektir. Ali Diler 1972 yılında Ali Diler Tesis Senedine ek olarak yaptığı Senetle İstanbul'daki beş adet dükkânı ile Gaziantep'teki 462,5 metreka-relik gayrimenkulünün 6/18 hissesini de bu tesise hibe etmiştir. Bu ek tesis senedinde bir de Gaziantep'te bitkisel ve hayvansal ürünleri teşvik gayesiyle ödül verilmesi şartı konulmuştur.

⁵⁰ Hasan Güneri, Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, s. 175.

⁵¹ Bkz.Madde: 80; 1926'da kabul edilen Medeni Kanun bu tarihten önce kurulan vakıfların ne olacağı durumuna açıklık getirmemiştir. Açıklık olmaması bu vakıfların aleyhine bazı olayların meydana gelmesine neden olmuştur. Nitekim Ali Himmet Berki şöyle demiştir: "Murakabesizlik ve ihmal yüzünden eski vakıflardan en çok suistimale maruz kalan bu nevi (diyanî) vakıflar olmuştur. Birtakım hilelerle akarları gasp olunmuş hayratı harabe haline gelmiştir." Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", Mukayeseli Hukuk Dergisi, S. 6, Ankara 1959, s. 289.

İncelediğimiz dönemde kurulan tesislerden 37'sinin kurucusu(vâkîfesi) kadındır⁵² ve bunların kuruluş amaçlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun diyânî amaçla kurulmuş olduğu görülmektedir. Vâkîfeler mallarını camilere, imamlara, müezzinlere, hatim okuyacaklara, Kızılay Derneği'ne, fakirlere, hayrat olarak çeşmeye, köy ihtiyaçlarına, Çocuk Esirgeme Kurumu'na, Milli Eğitim Memurluğu'na, hastanelere, Dilsiz ve Körler Müessesesi'ne ve Yetim Mektebi'ne vakfetmişlerdir. Nitekim diğer dinî tesislerde de vâkîflar/vâkîfeler vakfettikleri malın, camilerin temizlenmesine, aydınlatılmasına, su sarfiyatına, imamlarına, vaizlerine, hatiplerine, eskimiş Kur'an-ı Kerimlerin tamirine, hafızlara ve cüz okuyanlara verilmesini vs. şart koşmuşlardır.

Dinî amaçlı kurulmuş tesislerin en ilgi çekicisi Walter (Bradford) Wiley Tesisi'dir⁵³. Zira bu tesis, 5 Şubat 1962 tarihli tesis senedi ile Walter Wiley tarafından dükkân, ev ve arsa vakfedilmesiyle İstanbul'da kurulmuştur. Senedin 1. maddesinde belirtildiği üzere "Gayrimenkulün gelirlerinden vergiler ve idare masrafları çıkarıldıktan sonra kalanı halen İstanbul'da Hollanda Sefareti bitişğinde bulunan Protestan Kilisesi hademeleri ve kilisede istihdam olunan kimselerin infak ve iaşesine veya bunların maaşlarına, kilise binasının onarımına, bu konuda gerekli masraflara tahsis olunmuştur" ibaresine binanen kilise için kurulmuş dini amaçlı bir tesis olmakla Türkiye'de kilise giderleri için yapılan tek dini tesistir⁵⁴. Bu tesis, misyonerlik faaliyeti yapan Protestan kurumlar arasında gösterilmektedir⁵⁵.

Eğitim amaçlı kurulan tesisler ise 21 adettir⁵⁶. Bunların içinde okullar, kütüphaneler, enstitüler, öğrencilere yapılan tesisler vardır. En ilgi çekicileri;

⁵² Kadınların kurduğu toplam tesis sayısı 37'dir. Bunlara örnek olarak; Şükriye Ümmühan Usluoğlu, Emine İnanç, Saadet Tombuş, Meryem Acar, Şehriban Kalenci, Emine Akman, Havva Temel, Fatma Leman Tayaz, Hacı Zeliha Maraşlı, Hacer Karamanlı, Hatice Şakrucu, Saniye Karagöz, Suphiye Zafir, Fatma Özbilici, Zehra Özkanlı, Esma Özkaynak, Reşide Karagöz, Nuriye Cindiloğlu, Ayşe İkbâl Eldem Hanımların kurmuş oldukları tesisleri gösterebiliriz.

⁵³ K. T. D. B. A., Yeni Vakıflar, Dosya: 84.

⁵⁴ Bu tesis, halen İstiklal Caddesi No: 485'te faaliyetine devam etmektedir.Bkz. <http://baybul.com/dernekler/1068627-walter-wiley-vakfi.html>, 12.11.2009, 10.20

⁵⁵ Bkz.<http://eilahiyat.com/content/view/18/1/>, 12 Kasım 2009, 10:30.

⁵⁶ Bu 21 tesis şunlardır: Hüseyin Hasip Bey Tesisi (İstanbul-1927-1927) Profesör Tahir Taner Tesisi (İstanbul-1948-1948), Mükerrrem Karaağaç Tesisi (İstanbul-1949-?), Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Tesisi (Ankara-1954-?), Feziye Mektepleri Tesisi (İstanbul 1955-1955), Türk Silahlı Kuvvetleri(Ordu Mensupları) Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesisi (Ankara-1957-?), Develi Cemal Nevzer Erciş Tesisi (Ankara-1961-1961), Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla Tesisi (İstanbul-1962-1962), İktisadi Araştırmalar Tesisi (İstanbul-1962-1962), Süleyman Faik Özkan Tesisi (İzmir-1963-?), Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Tesisi (Ankara-1963-?), Türkiye Sendikacılık Koleji Tesisi(Ankara-1964-?), Galatasaray Lisesi'ni Geliştirme Tesisi (İstanbul-1964-1964), İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesisi (İstanbul-1964-?), Cemal Pekin Tesisi (İstanbul-1965-?), Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu Tesisi (Ankara-1965-?), İktisadi Kalkınma Tesisi (İstanbul-1965-1965), Dr. Ali Mümtaz Gürsoy Tesisi (Ankara-1965-1965) ve Kemal Halil Tanır Tesisi (İstanbul-1952-1965). Bunlardan başka iki tane tesis hem eğitim hem de sağlık amaçlı kurulmuştur.

Feyziye Mektepleri Tesisi⁵⁷, Türk Silahlı Kuvvetleri(Ordu Mensupları) Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesisi⁵⁸, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Tesisi⁵⁹, Galatasaray Lisesi'ni Geliştirme Tesisi⁶⁰, Profesör Tahir Taner Tesisi⁶¹ ve Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla Tesisi⁶²'dir.

Sağlık amaçlı kurulanların âdeti ise 6'dır⁶³. Bunlardan en önemlileri, Florence Nihgingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi⁶⁴ ve Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisi'dir.

Sonuç

1926–1967 tarihleri arasında kurulan tesisler, toplam 202 adettir. Bahse konu ettiğimiz dönemin önceki ve sonraki tarihlerde kurulan vakıf sayısı açısından kıyaslandığında sayının düşük olduğu söylenebilir. Bunun yapılan düzenlemelerle ilgili olduğu gibi dönemin ekonomik şartlarından da kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet döneminin vakıflarla ilgili bu ilk döneminde kurumsal olarak çok şey değişmiştir ve hala değişmeye devam etmektedir.

İncelediğimiz dönemde kurulan 202 adet tesisden 109'u dinî, 45'i sosyal, 21'i eğitim, 16'sı karma dinî, 6'sı sağlık, ve 3'ü de eğitim ve sağlık amaçla kurulmuştur. Bunların haricinde kalan 2 adet tesisin tesis senetleri bulunmadığından hangi amaçla kurulduğu bilinmemektedir. Buna göre %54'ü dinî, %22'si sosyal, %11'i eğitim, %8'i karma dinî, %3'ü sağlık, %2'si eğitim ve sağlık amaçlıdır. Sosyal amaçlı kurulan tesisler içinde değerlendirdiğimiz aile ve azınlık tesisleri ilk düzenlemelerin yapıldığı süreçte kanunen teftişleri mümkün değilken daha sonra yapılan düzenleme ile teftiş edilmeleri sağlanmıştır.

⁵⁷ K. T. D. B. A., Yeni Vakıflar, Dosya: 110.

⁵⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 459, bu tesis vakıf adıyla hala faaliyettedir.

⁵⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 2, bu tesis vakıf adıyla hala faaliyettedir.

⁶⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 172, bu tesis vakıf adıyla hala faaliyettedir.

⁶¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 290; bu tesis vakıf adıyla hala faaliyettedir.

⁶² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 202.

⁶³ Kurulan tesislerin 3 tanesi hem sağlık hem de eğitim amacıyla kurulmuştur. Bunlar, Dr. Ziya Gün İstanbul Üniversitesi'ne Yardım Tesisi(Vakfı)(İstanbul–1941-?)358 ve Florence Nihgingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi (İstanbul–1956-?)359 ve Süreyya Paşa Tesisi (İstanbul–1950-?)360'dır. Dr. Ziya Gün 2 tane evini, 3 tane dükkânını, Rasim Pasa Hanı'nın 5760 hissedenden 2140 hissesini, Fındıklıyan Hanı'nın 3360 hissedenden 2120 hissesini İstanbul Üniversitesi Kliniklerinin gelişmesi için yardımlarda bulunmak ve İstanbul Üniversitesi veya Darüşşafaka öğrencilerinden başarılı olanlara burslar ve ödüller vermek amacıyla vakfetmiştir. Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi ise Türkiye Kızılay Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul Verem Savaşı Derneği, Türk Hemşireler Derneği, Ord. Prof. İhsan Şükrü Aksel, Fatma Bengisu, M. G. Edwards, Rıza Çerçel, Ord. Prof. Arif İsmet Çetingil, Esmâ Deniz, Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli, Safiye Hüseyin Elbi, Ord. Prof. Kazım İsmail Gürkan, Sıddık Sami Onar, Dr. Kamil Öner, Fahrünnisa Seden, Havel Sporel, Dr. Robert Stone, Dr. Vedat Nedim Tör ve A. V. Walker tarafından kurulmuştur.

⁶⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 24.

Günümüzde, 1926–1967 yılları arasında kurulan tesislerden 165'i (%83) faal durumdadır. Terkîn edilen tesis sayısı 33 iken, 3 adet tesisin durumu hâlihazırda belirsizdir.

Devletin yetişemediği durumlarda devreye giren vakıf müessesesinin gördüğü hizmetlerin yeri doldurulamaz. Bu sebeple köklü geçmişi ile kültürümüzde eşsiz yer edinmiş olan vakıf müessesesinin daha geniş hizmet alanları içinde varlığının ve etkinliğinin artırılması elzem olarak değerlendirilmektedir. Hâlihazırda vakıfların yerini doldurabilecek başka bir sosyal kurum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

K. T. D. B. A. Kaynakları:

Defter No: 1993, Sıra No: 22, 23, 48, 50, 179, 180.

Defter No: 2141, Sıra No: 154, 178, 192.

Defter No: 1760, Hususi Numara: 191, 204, Karar No: 102, 943/103.

Defter No: 620, Sayı No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71.

Yeni Vakıflar Dosyaları

Dosya Numaraları: Adapazarı: 364; Afyon: 145, 184, 186, 314, 794; Ankara: 2, 17, 60, 70, 105, 123, 144, 315, 318, 338, 390, 459, 424; Balıkesir: 718; Bitlis: 143; Bolu: 121; Çorum: 86, 198, 396; Eskişehir: 119; Hatay: 437, 785; Isparta: 727; İçel, 9; İstanbul: 24, 48, 63, 66, 72, 74, 78, 80, 84, 107, 111, 112, 114, 122, 127, 130, 136, 161, 167, 172, 193, 196, 218, 245, 286, 290, 294, 305, 309, 310, 319, 368, 397, 412, 416, 540, 662, 903; İzmir: 151, 152, 155, 401, 402; Kastamonu: 8, 15; Kayseri: 131, 372, 414, 422, 425; Konya: 35, 118, 182, 183, 261, 298, 686, 715, 743, 762, 787; Manisa: 327, 493; Muğla: 134; Samsun: 139, 180, 324; Tokat: 453, 163. 4 numaralı Adana Seriyeye Sicili Defteri, 4_004 A2 poz numaralı vakfiye.

İsimleri bilinip yerlerinde olmayan defter ve dosya numaraları şunlardır:

Defter No: 620'de Sayı no: 72, 73; Yeni Vakıflar Dosyaları, Dosya Numaraları: Ankara: 37, 64, 342; İçel, 499; İstanbul: 55, 58, 59, 62, 77, 83, 117, 124, 135, 195, 199, 204, 272, 355, 387, 487, 770; İzmir: 149, 153, Rize: 612; Zonguldak: 13.

Kanunlar:

Resmi Gazete, Yıl: 1926, C. 3, S. 400'den sonra, sayfa: 1540 ve devamı,

Düstur, 3. Tertip, C. 16, (5 Haziran 1935 tarihli 2762 sayılı kanun), 1293-1303.

Düstur, 3. Tertip, C. 17, (20 Nisan 1936 tarihli 2950 sayılı kanun), 501-502.

Düstur, 3. Tertip, C. 37, (1957 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 468.maddesi).

Düstur, 5. Tertip, C. 3., S. 2879, (1964 tarihli 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesi).

Tetkik Eserler

ALTUN Cevdet, "Yargıtay İçtihatlarına Göre Vakıf", *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Ankara 1977, S. 13.

ATIF M., "Kanunu Medeni Karşısında Evkaf", *Türk İdare Dergisi*, 1929, S. 16.

görsel

Akademik
Bakış

140

Cilt 3, Sayı 5
Kış 2009

- BERKİ Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", *Mukayeseli Hukuk Dergisi*, S. 6, Ankara 1959.
- BERKİ Ali Himmet, *Vakıflar II*, Birinci Baskı, Nur Matbaası, Ankara 1950.
- BERKİ Şakir, "Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devri'nde Vakıf Çeşitleri", *V. D.*, S. 9, Ankara 1989.
- BOLAK Aydın, "Yeni Vakıfların Maruz Kaldığı Sapmalar", *IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986*, V. G. M. Yayınları, 1987.
- ERONAT Sefer, "Vakıf ve Tesis", *İktisadi Yürüyüş*, (Yıl: 2, C. 3, S. 32) İstanbul 1941.
- ERTEM Adnan, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Vakıflarla İlgili Uygulamalar", *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Temel Dinamikleri Açısından 3 Mart 1924 Yasaları ve Günümüze Yansımaları Sempozyumu Bildirileri*, Yay. Haz. Hale Şıvgın, Gazi Üniv. Ankara 2007.
- GÜNERİ Hasan, *Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1976.
- HÂTEMİ Hüseyin, *Medeni Hukuk Tüzelkişileri*, C. 1, İstanbul 1979.
- KÖPRÜLÜ Bülent, *Medeni Kanun Hükümlerine Göre Vakfın (Tesisin) Meydana Gelebilmesi İçin Mevcudiyeti İktiza Eden Şartlarla Vakıfların (Tesislerin) Nevileri*, İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul 1956b
- ÖZTÜRK Nazif, "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yay., C.5, Ankara 1999.
- ÖZTÜRK Nazif, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, VGM Yayınları, Ankara 1983.
- ÖZTÜRK Nazif, *Azınlık Vakıfları*, Altınküre Yayınları, Ankara 2003.
- TUYAN Zehra, "Cumhuriyet Dönemi Tesisleri (Vakıfları) (1926-1967)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd.Doç. Dr. Şennur Şenel, Gazi Üniv.Sos.Bil. Enst.)Ankara 2009, s. 92.
- YEDİYILDIZ Bahaeddin, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yay., C.5., Ankara 1999.